

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 338. 91

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ДЕФІНІЦІЇ «КОРПОРАЦІЯ»

THE MAIN APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF THE DEFINITION OF «CORPORATION»

Андрущенко Н.О.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Статтю присвячено теоретичному розгляду проблемних аспектів визначення сутності поняття «корпорація» та її ознак на підставі дослідження наукових літературних джерел і чинного законодавства. Визначено певні особливості та закономірності розвитку, які відображають деякі аспекти формування корпорації як інституту корпоративного сектору економіки та форми організації підприємницької діяльності. Досліджено суть і економічну природу корпорації, а також структурні елементи корпоративного управління. Доведено, що корпорація є складним господарюючим суб'єктом, природа і поведінка якої по-різному обґрунтовують представники різних економічних концепцій.

Ключові слова: корпорація, дефініція, акціонерне товариство, підприємство, економічний простір, юридична особа.

Статья посвящена теоретическому рассмотрению проблемных аспектов определения сущности понятия «корпорация» и ее признаков на основании исследования научных литературных источников и действующего законодательства. Определены особенности и закономерности развития, которые отражают некоторые аспекты формирования корпорации как института корпоративного сектора экономики и формы организации предпринимательской деятельности. Исследованы сущность и экономическая природа корпорации, а также структурные элементы корпоративного управления. Доказано, что корпорация является сложным хозяйствующим субъектом, природа и поведение которого по-разному трактуют представители разных экономических концепций.

Ключевые слова: корпорация, дефиниция, акционерное общество, предприятие, экономическое пространство, юридическое лицо.

The article is devoted to theoretical consideration of problematic issues of determination of essence of concept "Corporation" and its symptoms on the basis of research of scientific literature and current legislation. The features and patterns of development that reflect some aspects of the formation of the Corporation as of the Institute of corporate sector of economy and forms of business organization. The article studies economic essence and prirodu corporations as well as the structural elements of corporate governance. It is proved that the Corporation is a complex economic entity, the nature and behavior of which have different interpretations of representatives of different economic concepts.

Keywords: corporation, definition, joint stock company, enterprise, economic space, legal entity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах господарювання українські підприємства стикаються з процесами глобалізаційних інтенсивних змін, що призводять до нерівномірного розвитку ринку, невизначеності середовища, неузгодженості в реалізації потреб та інтересів різних учасників ринку.

Останні півтора століття розвитку ринкових відносин і форм власності характеризуються

швидким розповсюдженням і вдосконаленням процесів корпоратизації. Корпоративна форма власності трансформується і підпорядковується сучасним тенденціям і викликам економіки, саме тому необхідно визначитися з тим, що слід розуміти під самим терміном «корпорація».

У різні часи під корпорацією розуміли не схожі один на одного явища. Це безпосередньо залежало від історичного періоду розвитку держави, національного правопорядку, а також основних доктринаціональних концепцій. Дуже важливо

згрупувати всі наявні відомості для того, щоб згодом їх оцінити, проаналізувати і зробити відповідні висновки щодо сучасного поняття корпорації.

Ми впевнені, що такий стан справ підтверджує надзвичайну актуальність дослідження й аналізу окремих дефініцій, що стосуються корпорацій.

У правовому тлумаченні корпорація – це спільнота людей, яка об'єдналася для досягнення певної мети й є юридичною особою. В економіці ж трактувань цього поняття значно більше, що вимагає їх глибокого аналізу.

Нам імпонує думка дослідника І. Ансоффа: «Корпорація – це широко поширена в країнах із розвиненою ринковою економікою форма організації підприємницької діяльності, яка передбачає пайову власність, юридичний статус та зосередження функцій управління в руках верхнього ешелону професійних управлінців, які працюють за наймом» [1].

Дуже подібне за своїм змістом до вищеведеного трактування дає визначення поняття корпорації О.В. Ареф'єва: «Корпорація – це юридична особа, яка може самостійно продавати і купувати, позичати гроші, виготовляти товари й послуги та вступати у контрактні відносини, має право обмеженої відповідальності, відповідно до якого інвестиції кожного із власників корпорації обмежені жорстко певним розміром» [2].

Б.Є. Бачевський стверджує, що «корпорація – це будь-яка організована група людей та юридичних осіб, що об'єднані загальним економічним інтересом, професійною належністю, спільною економічною діяльністю, правилами поведінки» [3].

І.В. Бондаренко визначає корпорацію через систему континентального права як організацію, що є юридичною особою, заснованою на об'єднаних капіталах і яка здійснює певну суспільно корисну діяльність [4].

Тобто корпорація – це органічне об'єднання людей, соціальний організм. Очевидно, що далеко не кожна організація є корпорацією. Корпорація є вищим рівнем розвитку людської організації – чи це підприємство, чи товариство, чи ціла нація.

Таким чином, можна стверджувати, що в науковій літературі немає єдності думок щодо поняття, ознак та організаційно-правових форм корпорацій. При цьому позиції науковців є досить полярними: від тлумачення у найвужчому розумінні, згідно з яким корпорацією вважається лише акціонерне товариство, помірковано розуміння, яке зводиться до визнання корпорацією окремих або ж усіх організаційно-правових форм господарських товариств, корпоративних об'єднань, і до надто широкого розуміння, за яким корпорація розглядається як будь-яка юридична особа.

Нам убачається за доцільне термін «корпорація» розглядати насамперед як економічну

категорію, а отже, визначення повинно відображати її економічну сутність, а юридичний аспект може доповнити останню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанням, пов'язаним із розвитком корпоративних структур, у тому числі поняттю «корпорація», присвячували наукові розробки такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як: І. Ансофф [1], Б.Є. Бачевський [3], І.В. Бондаренко [4], В. Когут [7], Р. Райх [8], О. Тоффлер [10] та ін. Утім, варто підкреслити, що питання чіткого визначення змісту поняття «корпорація», її ознак, місця та ролі у вітчизняній економіці залишається недостатньо розробленими та потребують, на нашу думку, подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – на підставі аналізу наукових публікацій узагальнити основні підходи до визначення сутності дефініції «корпорація», її сутнісних ознак і надати власне трактування сутності дефініції як основи для подальших наукових досліджень, що і зумовило теоретичну та практичну необхідність проведення даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливу роль у досягненні сталого розвитку підприємств відіграє інтенсивне і збалансоване використання його потенціалу як основа, на якій будуються й реалізуються його зовнішні і внутрішні відтворювальні процеси. У зв'язку із цим актуалізується необхідність формування багаторівневої системи управління розвитком підприємства, яка має ґрунтуватися на раціональному використанні і побудові взаємозв'язків між різними видами і рівнями напрямів діяльності, ієрархії управління, сферами функціональної відповідальності, ресурсами. Корпоративний сектор є основою сучасної економіки. В індустріальних країнах великі корпорації та об'єднання підприємств забезпечують економічне зростання і соціальні орієнтири суспільства.

У світовій економіці спостерігається тенденція об'єднання десятків дрібних і середніх підприємств навколо потужніших корпорацій. Таке об'єднання дає величезний економічний і соціальний ефект.

Світова практика говорить про корпоративність як про наявність специфічних відносин усередині юридичних осіб певної організаційно-правової форми. Причому ці відносини можуть розглядатися як такі, що виникають усередині суб'єкта підприємницької діяльності (між суб'єктом і його засновниками, між засновниками й органами управління суб'єкта чи між самими засновниками) чи в разі взаємодії суб'єкта з іншими суб'єктами приватно-правового або публічно-правового характеру.

Як зазначає Р.Я. Старик [9], «термін «корпорація» походить від латинського *corpus habere*, що означає права юридичної особи. Такі права стали визнаватися за приватними союзами в Римській імперії в імператорський період (починаючи з 160-х років н. е.), однак остаточного визнання цивільно-правових союзів як рівних із фізичними особами суб'єктів права, у Римі так і не відбулося».

Отже, аналізуючи історію створення корпорацій, стає очевидним, що термін «корпорація» першочергово базується на головному елементі його створення – терміні «юридична особа».

У табл. 1 нами подано сутність трактування дефініції «корпорація» різними науковцями.

Загальноприйнятий термін «корпорація» в Україні досить часто розглядають як синонім терміна «акціонерне товариство», тобто як одну з трьох основних форм організації бізнесу поряд із власною справою та товариством.

Законодавчого визначення корпорації у розглянутому розумінні в Україні немає. Українське правове поле характеризується неоднозначністю та нечіткістю визначень сутності корпорації, а саме поняття суттєво відрізняється від загальноприйнятого у світовій практиці та навіть не ідентифікується з акціонерними товариствами.

Така ситуація потребує введення додаткових критеріїв для розмежування відносин за суб'єктною ознакою або деякої зміни підходу чи взагалі обрання іншого. Ускладнює ситуацію той факт, що Господарський кодекс України до корпоративних підприємств відносить ті, що утворюються, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діють на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними

є кооперативні підприємства, що створюються у формі господарських товариств, а також інші підприємства, у тому числі засновані на приватній власності двох чи більше осіб [11].

Із законодавчого трактування дефініції «корпорація» випливає висновок про те, що: по-перше, корпорація є договірним об'єднанням, тобто її засновники під час створення корпорації підписують установчий договір, у якому визначають порядок створення та організацію діяльності корпорації; по-друге, засновники корпорації об'єднуються для власних виробничих, наукових і комерційних інтересів; по-третє, така форма об'єднання підприємств передбачає можливість певної централізації управління підприємствами – засновниками (учасниками) корпорації [5].

Обсяг таких централізованих функцій закріплюється в установчому договорі і статуті корпорації. Отже, корпорація виконує функції і здійснює повноваження, передані їй засновниками (учасниками), які хоча і зберігають свою виробничо-господарську самостійність, тим не менш, щодо окремого кола найбільш важливих питань, згідно з установчим договором підпорядковуються єдиному центру прийняття господарських рішень. Корпорації створюють вищі органи управління – як правило, це загальні збори засновників (учасників) та виконавчі органи, передбачені їх статутом.

Водночас, підводячи підсумок викладеному, незважаючи на закріплення в законодавстві України такого міжнародно прийнятого інституту діяльності господарюючих суб'єктів як об'єднання підприємств, необхідно зазначити, що у цілому законодавча база України, що регулює їх діяльність, є недостатньою і має досить багато «білих плям», що потребують удосконалення шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Прискорення науково-технічного прогресу, подальша спеціалізація і глобалізація економічного про-

Таблиця 1

Сутність трактування дефініції «корпорація»

Автор	Трактування дефініції «корпорація»
Р.Я. Старик [9]	Корпорація – акціонерне товариство, що об'єднує діяльність великих фірм для досягнення їх спільних цілей чи захисту привілеїв
О. Тоффлер [10]	Корпорація – це бізнес, заснований як окрема юридична особа, що складається з одного чи більше приватних чи юридичних осіб
Н.В. Васюткіна [5]	Корпорація – це фірма, що має статус юридично незалежного суб'єкта, в якому власність поділена на частини (долі, паї, акції) і відповідальність кожного співвласника обмежена його вкладом у підприємство
Р. Райх [8]	Корпорація – договірне господарське об'єднання, створене на основі загальних економічних інтересів виробничих працівників і акціонерів для одержання максимального прибутку від виробничої діяльності і вкладених інвестицій
Г.В. Назарова [7]	Корпорації є ... юридичними особами, які мають повну господарську самостійність у питаннях вибору форми управління, реалізації продукції, встановлення цін і оплати праці, використання чистого прибутку й несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями усіма активами

стору дають змогу розглядати дефініцію «корпорація» як договірне господарське об'єднання, створене на основі загальних економічних інтересів виробничих працівників та акціонерів для одержання максимального прибутку від виробничої діяльності і вкладених інвестицій.

Поява корпорацій є наслідком тривалого процесу розвитку і трансформації ринкових

відносин і форм власності. Перспективи цього економічного інституту централізувати суттєві капітальні ресурси для фінансування великих підприємницьких проектів привели до того, що ця форма власності стала найбільш поширеною у світі і забезпечила їй широкі перспективи подальшого функціонування, розвитку, вдосконалення і трансформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб. : Питер, 1999. – 416 с.
2. Ареф'єва О.В. Корпоративне управління: еволюція, становлення, розвиток : [монографія] / О.В. Ареф'єва, Н.В. Васюткіна. – К. : Ліра-К, 2013. – 180 с.
3. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблодська, О.О. Решетняк. – К. : Центр учбової л-ри, 2009. – 400 с.
4. Бондаренко И.В. Формирование приоритетов в развитии предприятий: аспекты управления маркетинговым потенциалом / И.В. Бондаренко // Прометей. – 2016. – № 1. – С. 156–162.
5. Васюткіна Н.В. Особливості формування моделі корпоративного управління в Україні / Н.В. Васюткіна // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/index.htm>.
6. Kogut B. Knowledge of the firm, combinative capabilities, and the replication of technology / B. Kogut, U. Zander // Organization Science. – 1992. – № 3(3). – P. 383–397.
7. Назарова Г.В. Організаційні структури управління корпораціями : [монографія] / Г.В. Назарова. – Х. : Инжек, 2014. – 420 с.
8. Райх Р. Труд наций. Готовься к капитализму XXI века / Р. Райх // Новая постиндустриальная волна на западе : антология ; под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://iir-mp.narod.ru/books/inomezcev/page_1506.html.
9. Старик Р.Я. Управління змінами як фактор зміцнення ринкової позиції підприємства / Р.Я. Старик // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2015. – Вип. 21. – № 14. – С. 297–299.
10. Тоффлер О. Третья цивилизационная волна / О. Тоффлер [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://fkng.mylivepage.ru/file/1641/4118>.
11. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.